

'Ik ben nu het oudste kind van mijn zoon geworden'

Zorg bieden betekent veel barrières overwinnen

ARTIKEL Volwassen kind neemt oudere ouder in huis. Klinkt simpel, blijkt bepaald complex, merkte Robert Giebels, die het deed.

Door: Robert Giebels 7 januari 2017, 02:00

Dan krijgt mijn moeder tranen in haar ogen. De ogen waar het allemaal om begonnen is. We zitten weer op de bank in haar veel te grote appartement. Een paar weken eerder had ik bij mijn moeder zo terloops mogelijk gepeild hoe ze over samenwonen dacht. Zij bij ons gezin van vier: mijn vrouw, onze dochter van 18, onze zoon van 15 en ik. 'Och jongen', had ze toen gezegd, 'daar denk ik steeds aan, maar ik durf er niet over te beginnen.'

Ze reageert precies zoals bijna twintig jaar geleden, toen we haar kwamen vertellen dat ze oma zou worden

Nu ik haar vertel dat mijn vrouw het ook wil, krijgt mijn moeder het te kwaad. Ze reageert precies zoals bijna twintig jaar geleden, toen we haar kwamen vertellen dat ze oma zou worden. 'Is het echt waar?', roept ze, net als toen, drie keer achter elkaar. Ze weet even niet welke houding bij vreugde hoort, gaat staan, weer zitten en kijkt dan met betraande ogen in mijn richting. Daar waar ze vermoedt dat de vage vlek die ze ziet, mijn gezicht is en niet de antieke klok die achter me hangt.

Kinderen moeten hun ouders in huis nemen om voor ze te zorgen, daartoe had koning Willem-Alexander opgeroepen. Min of meer. In de Troonrede van 2013, zijn eerste, zei de koning dat de klassieke verzorgingsstaat langzaam maar zeker verandert in een participatiesamenleving. 'In deze tijd willen mensen hun eigen keuzes maken, hun eigen leven inrichten en voor elkaar kunnen zorgen.' In die participatiesamenleving moeten, zo interpreteerde ik de koninklijke oproep, ouderen zo lang mogelijk van 'intramuraal zorg' worden weggehouden. Van zorg binnen de muren van een ziekenhuis, verpleeghuis of verzorgingshuis.

Mijn vrijwel blinde moeder - weduwe sinds 2011 - heeft zorg nodig, maar ik kan me haar niet voorstellen in een tehuis. Er zullen vast heel goede plekken zijn, het beeld dat echter bij me opkomt is van een geestelijk kerngezonde vrouw van 76 die eenzaam op haar kamertje zit te wachten op de dingen of mensen die komen gaan. Een vrouw die moeilijk contact legt met andere bewoners. Niet alleen door haar in 2009 begonnen handicap, ook omdat mijn moeder te hoge eisen kan stellen aan dat contact. De kans dat ze een gelijkgestemde-met-tekst onder de medebewoners treft, lijkt me niet heel groot.

Eenzaam

Mijn moeder in zo'n instelling achterlaten en schuldig naar mijn eigen huis rijden; ik moest er niet aan denken en zij ook niet. Maar haar in haar appartement laten zitten,

is ook geen optie meer. Niet alleen is die complete vijfde verdieping van een toren in het centrum van de stad veel te groot voor mijn moeder alleen, haar bungalow in de lucht maakt haar ook eenzaam. En onlangs, toen ze toch probeerde te koken, brandde een stuk van het aanrecht weg, omdat ze niet kon zien dat een theedoek op het fornuis lag.

Intrekken bij haar dochter is geen optie. Mijn zus is alleenstaand, heeft een druk eigen bedrijf en kan de zorg voor een hulpbehoevende oudere vrouw er niet bij hebben. 'Er is één oplossing', concludeer ik, 'je moet bij ons komen wonen.' Dat blijkt mijn moeder allang te hebben bedacht. 'Lief', reageert onze bijna-uitwonende dochter als ik het thuis vertel. 'Gezellig', zegt onze zoon en gaat op internet meteen een geschikt huis zoeken.

Tekst gaat verder onder de afbeelding.



© Marcel van den Bergh

Er is één oplossing, concludeer ik, je moet bij ons komen wonen

In de maanden erna krijg ik dezelfde reactie als ik iedereen vertel van wat mijn moeder Het Plan noemt: 'Ik moet daar ook eens over na gaan denken met mijn vader en/of moeder.' Het geeft me het gevoel een participatiepionier te zijn, hoewel het tot de generatie van mijn moeder normaal was dat bejaarde ouders bij hun kind introkken, zeker als een van hen was overleden. Nu schat het Centraal Bureau voor de Statistiek dat er hooguit 15 duizend huishoudens zijn - op 7,7 miljoen - waar ouders

op latere leeftijd bij hun kind zijn gaan wonen.

Kennelijk is dat nu ingewikkeld, of verbinden zowel ouders als hun kinderen stevige voorwaarden aan 'zorgsamenwonen'. Tegelijk meldt hetzelfde CBS dat ruim één op de tien Nederlanders het eens is met de stelling: Wanneer ouders niet meer voor zichzelf kunnen zorgen, moeten kinderen hen in huis nemen. Dan heb je het opeens over pakweg 700 duizend huishoudens. De gedachte vader of moeder in huis te nemen, sluimert denk ik in vele achterhoofden van zonen en dochters. Maar er zijn flinke drempels, merk ik.

Omzien naar elkaar



© Marcel van den Bergh

De koning had gesproken over omzien naar elkaar, zorg voor ouderen, participatie. Mooie woorden, maar wat blijkt als je ernaar wilt handelen? Dan krijg je te maken met iets dat ik niet anders dan als ontmoedigingsbeleid kan zien. Het is niet dat mijn moeder en ik de overheid om hulp willen vragen, maar we begrijpen niet waarom die barrières opwerpt voor kinderen die hun vader of moeder of allebei in huis willen nemen om voor ze te zorgen.

Het meest besproken voorbeeld daarvan is de kostendelersnorm, beter bekend als de mantelzorgboete. Omdat mijn moeder geld uit zou sparen aan bijvoorbeeld energie en eten, zo is de 'Haagse' redenering, krijgt zij niet haar volledige AOW-uitkering als ze bij mij komt wonen. Dan is ze opeens een inwonende partner en dat kost haar eenderde van haar AOW-uitkering, ruim 300 euro per maand. De mantelzorgboete gaat op 1 januari 2018 in, tenzij het volgende kabinet ook inziet dat het een straf op solidariteit is, zoals ouderenbonden zeggen, en de kostendelersnorm sneuvelt in de formatie.

We begrijpen niet waarom de overheid barrières opwerpt voor kinderen die hun vader of moeder of allebei in huis willen nemen

Die boete doorkruist onze plannen niet - mijn moeder en ik beseffen dat we daarmee bevoorrecht zijn. Veel ouderen, zo horen de ouderenorganisaties van hun leden, weigeren vanwege de mantelzorgboete na te denken over inwonen bij hun kinderen. Wie de samenwoonplannen doorzet, gaat zich in ingewikkelde en soms kostbare bochten wringen om de korting op de AOW te ontlopen. Bijvoorbeeld door het gezamenlijke huis bij het kadaster te splitsen. Dan wordt er niet samengewoond en kan de Sociale Verzekeringsbank de volledige AOW-uitkering overmaken, is de hoop.

Bij zo'n kadastrale splitsing kan de gemeente behulpzaam zijn. Sinds 2015 dient die zelfredzaamheid en participatie te ondersteunen. Maar volgens ouderenbelangenorganisatie ANBO hebben veel gemeenten zo weinig ervaring met inwonende ouders dat ze zich veiligheidshalve verschuilen achter allerlei regeltjes waarmee ze de facto een rem zetten op het ouder-kind-samenwonen. Enigszins begrijpelijk, want die samenlevingsvorm is bijna altijd ingewikkeld. Zo kunnen ouders en hun dochter besluiten een nieuw huis voor henzelf en haar gezin te bouwen, maar terechtkomen in een moeras van vergunningen, bestemmingsplannen. Of een zoon koopt het huis van zijn ouders, gaat er met zijn gezin bij inwonen, laat zijn ouders vervolgens huur betalen en krijgt te maken met een onbegrijpelijke aanslag van schenk-, erf-, huur- en inkomstenbelasting. Omgaan met schenk- en erfbelasting is helemaal ingewikkeld voor de ouders als die nog meer kinderen hebben - die waar ze níet bij gaan wonen.

Uitzoekwerk



© Linelle Deunk

Niet zo gek dat wie zijn ouders in huis wil nemen na enig uitzoekwerk zegt: 'Laat maar zitten!' Vooral als dat zorgsamenwonen financieel passen en meten is. En nooit kun je er helemaal zeker van zijn of je alle beren op de weg wel hebt gezien. De bevreedende conclusie is dat wie uit liefde en zorgzaamheid met zijn of haar ouders wil samenwonen, daarmee een risico neemt.

Er is één maatregel waaruit blijkt dat de overheid niet helemáál blind is. Kinderen die iets aan huis bouwen of in de tuin plaatsen voor vader, moeder of allebei, hoeven voor dat bouwwerk geen vergunning aan te vragen. Het aanbod van zulke oplossingen is behoorlijk, leg ik mijn moeder voor. Voor een euroton takelen ze een behoorlijk

luxueuze dependance over je dak, zo de tuin in. En als het ding wegens droevige omstandigheden niet meer nodig is, hijsen ze de mantelzorgwoning weer terug en gaat-ie de tweedehands markt op.

'Zo'n huisje in de tuin?', vraagt mijn moeder. 'Denk je dat dat voor me is?' Zo praat mijn moeder: haar mening verpakt in een retorisch bedoelde vraag. Dus nee, het huisje in de tuin gaat niet door. Mijn moeder ziet zichzelf tegen etenstijd zwaaiend met haar blindenstok in de regen verdwalen in de tuin, op weg naar ons huis. Bovendien: 'Zit ik in zo'n huisje, ben ik weer alleen.' Ze weet precies wat ze wel wil: 'Leven om me heen, voelen dat er mensen zijn. Dus wonen ín huis, niet ernaast of erachter. Maar ik wil ook graag enige privacy, een plek van en voor mezelf.'

Daarvoor is mijn huis te klein, dus dat zal ik ook moeten verkopen. Tegelijk moet ik op zoek naar dat wonderhuis dat aan mijn moeders begrijpelijke, maar moeilijke wensen tegemoet komt. Zoek op koopwoningensites en kijk of je zo'n huis kunt vinden. Dan blijkt dat de markt de 'inwonende ouder' nog niet als kansrijk heeft ontdekt.

Ze bestaan wel, huizen waar zorgbehoevende ouders in verschillende gradaties van zelfstandigheid bij het gezin van hun kind wonen. Maar die 'kangoerewoningen' vormen op Funda geen aparte categorie. Zo'n huis kan nieuwbouw zijn - een kleine en een grote wooneenheid in elkaar geschoven. Of een bestaand huis met een garage of schuur eraan vast. Alleen: die zijn nooit gebouwd voor bewoning, zeker niet voor zorgbehoevende ouderen. Bewoonbaar maken is duur.

Financiën

We hebben dan wel dapper besloten dat we met z'n allen in een huis gaan wonen, we hebben eigenlijk geen idee wat financieel wel en niet kan. Voordat we onomkeerbare stappen zetten, gaan we met de bank praten. Banken hebben de trend van inwonende ouders bijna opgepikt, zo blijkt. 'We gaan er producten voor maken', zegt onze bank, 'maar nu hebben we die nog niet.' Banken lijken net als ik te worstelen met de bedrieglijke financiële complexiteit van het ogenschijnlijk eenvoudige kind-neemt-ouder-in-huis. De bank moet klanten met zulke samenwoningplannen iets bieden wat rekening houdt met huur, schenking, erfenis en met wat wel of niet gezamenlijk kan: koop, hypotheek, bezittingen en bankrekeningen.

Als we buiten staan, weten we dat het in ons geval 'financieel-praktisch' nét kan, samenwonen met mijn moeder, maar ons voornemen had vandaag bij de bank net zo goed kunnen sneuvelen. Eerst moeten we nu mijn moeders appartement verkopen. Zodra dat rond is, ga ik mijn huis verkopen en een woning voor ons allemaal zoeken.

De appartementverkoop duurt lang. 'Wat goed dat jullie dat voor je moeder doen', zeggen onze vrienden al die tijd keer op keer. Ik moet denken aan de 'langhuizen' die ik bij Vietnamese stammen heb gezien: langwerpige, houten bouwsels op palen waarin de hele familie woont. Elke keer als er een nieuwe generatie bijkomt, wordt een volgend raam uit de zijwand gezaagd. Zo makkelijk kan het zijn, maar wij willen privacy en comfort - mijn moeder en mijn gezin. Een kamertje dat ergens in huis toch niet wordt gebruikt, was vroeger misschien genoeg, maar nu niet meer. Of stellen we te hoge eisen en moeten we concessies doen?

Banken lijken ook te worstelen met de bedrieglijke financiële complexiteit van het ogenschijnlijk eenvoudige kind-neemt-ouder-in-huis



© Marcel van den Bergh

Dat 'wat goed van jullie' brengt me aan het twijfelen. Zie ik iets over het hoofd wat onze complimenteuzen vrienden wel meteen zien? Gaan zij ervan uit dat het misgaat? We beseffen dat het om te slagen cruciaal is straks open en duidelijk te zijn over alles wat ons samenwonen kan verbeteren. Wat helpt is dat mijn vrouw, die toch maar even haar schoonmoeder in huis neemt, al 25 jaar een prima verstandhouding met haar heeft. Maar wat als het allemaal toch echt iets heel anders blijkt dan af en toe op bezoek komen? Wat doen we als mijn moeder op den duur professionele zorg nodig heeft? En wat als mijn droombaan in de VS binnen handbereik komt? Allemaal onzekerheden. Als het misgaat, zullen we het nieuwe huis weer moeten verkopen en gaat mijn moeder alsnog naar een verzorgingshuis. Maar op basis van wat misschien zou kunnen gebeuren, kun je geen besluit nemen. En dat maakt al onze vragen en twijfel zinloos.

Maar die twijfel krijgt ruim de tijd zich in mijn hoofd te nestelen, want het duurt anderhalf jaar voordat zich een koper meldt voor mijn moeders appartement en meteen daarna voor ons gezinshuis. Maar Het Huis voor Het Plan kunnen we niet vinden. Dat huis, zo leer ik nu pas, staat nergens te koop. Het is in het bezit van mensen met vage voornemens. 'Wij denken eraan te verkassen. Jullie willen toch samenwonen met je moeder? Zou dit huis iets voor jullie zijn?' Zo overkomt ons een ongelooflijk geluk: we kunnen het ideale huis kopen, voordat het op de markt komt.

Op basis van wat misschien zou kunnen gebeuren, kun je geen besluit nemen

Privacy

Het is een hoog herenhuis uit 1903 waar mijn moeder een woonkamer beneden heeft en een slaapkamer boven - de trap blijkt geen probleem. De deur naar haar 'living' is meteen na de voordeur en ze kan zelf de mate van privacy bepalen met de schuifdeuren tussen haar en onze woonkamer.

Voorzichtig tastend loopt mijn moeder door het huis. Aanvankelijk loop ik achter haar aan zonder dat ze dat merkt, om te zien hoe ze haar weg vindt. Ze beweegt steeds kordater naarmate ze zich meer thuis voelt. Alles gaat vanzelf, alsof we al jaren samen

leven - we gebruiken dezelfde keuken, badkamer en wasmand. Ze draait zo soepel mee in ons gezin dat ze 'ik ben nu het oudste kind van mijn zoon' zegt tegen haar vriendinnen. De verwarring op hun gezichten ziet ze niet.

We eten samen, waarna mijn moeder soms naar haar eigen vertrekken schuifelt, soms blijft natafelen. Ze hanteert hetzelfde strikte patroon dat ze al jaren heeft, met kopjes thee, kiwi's en geroosterde boterhammen als ankerpunten. 'Waar ik ben? Gewoon, thuis', zegt ze tot haar eigen verrassing tegen haar zus aan de telefoon.

Ook overdag, als er verder niemand is, redt mijn moeder zich prima in dat grote huis. Iedereen die de deur uitgaat of thuiskomt, meldt zich even bij haar. Vindt ze fijn. Als ze zelf een boodschap wil doen in nabije winkels en een beetje zwaait met haar stok, heeft ze binnen honderd meter hulp van vijf voorbijgangers. Niet alleen vriendinnen komen langs, zowaar ook een vriend. Een lieve, zorgzame man. Ontmoet via een datingsite voor ouderen, want als ze geduldig is en zich erg concentreert, kan mijn moeder met het zeer weinige dat ze ziet nog net een mailtje sturen.

Drie maanden na de verhuizing durf ik te zeggen: het is gelukt. We zitten op de bank in haar nieuwe huis. Buiten klinkt de schoolbel. Voor haar raam haasten kinderen zich, hun rugtassen stuiteren heen en weer. Zonlicht valt mooi op de houten vloer, maar ze heeft er een beetje last van. Het desoriënteert haar. Ik vraag hoe ze zich voelt. 'Ik ben echt gelukkig, lieve jongen', zegt ze tegen de vaas met bloemen naast me.